

Rafał Więckiewicz*

Młodzi Polacy a wolontariat – próba diagnozy

Young Poles and Volunteering – An Attempt at Diagnosis

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: wolontariat, partycypacja społeczna, społeczeństwo obywatelskie, kapitał społeczny, badania jakościowe

Key words: volunteering, social participation, civil society, social capital, qualitative research

Abstrakt: Artykuł został poświęcony wolontariatowi młodych, postrzeganemu jako istotna płaszczyzna partycypacji społecznej. Wolontariat wpływa na rozwój kapitału społecznego, co może przyczyniać się do zwiększenia zaangażowania obywatelskiego. W pierwszej części artykułu przeanalizowano wybrane dane ilościowe dotyczące wolontariatu w Polsce. W drugiej części zaprezentowano wstępne wyniki badań jakościowych przeprowadzonych przez autora w lutym i marcu 2025 roku w formie indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI – Individual In-depth Interview) z młodymi wolontariuszami. Artykuł szuka odpowiedzi na pytanie, czym na tle ogółu społeczeństwa wyróżnia się zaangażowanie wolontariackie młodych, jaka jest jego specyfika, co motywuje młodych Polaków do podejmowania pracy w charakterze wolontariusza, a także jakie są główne bariery zniechęcające do wolontariatu.

Abstract: The article focuses on young people, perceived as a distinct group in terms of social participation. Volunteering is considered in the context of its social impact which may contribute to shaping civic attitudes. The first part of the article presents selected quantitative data on volunteering in Poland. The second part introduces preliminary

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3579-5734>; dr, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego. E-mail: rafal.wieckiewicz@uw.edu.pl.

qualitative research conducted in February and March 2025 in the form of individual in-depth interviews (IDIs) with young volunteers. The article seeks to answer the questions of what constitutes a civic-minded society characterized by youth volunteer engagement, what its specific features are, what motivates young Poles to engage in volunteer activities and what the main barriers to volunteering are.

Uwagi wstępne

W ostatnich dwudziestu latach wyraźnie wzrasta zainteresowanie problematyką wolontariatu. Termin ten na stałe wszedł do przestrzeni publicznej, coraz chętniej tematyką wolontariatu zajmują się także naukowcy, w tym badacze zjawisk politycznych. „Moda na wolontariat” dziwić nie powinna, tym bardziej, iż z perspektywy politologicznej wolontariat traktować należy jako istotną formę aktywności społecznej, która przyczynia się do budowania kapitału społecznego kluczowego dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego oraz partycypacji politycznej jednostek¹. Amerykański politolog Robert Putnam odnosi kapitał społeczny do określonych cech organizacyjnych społeczeństwa, takich jak zaufanie, normy oraz powiązania „które mogą zwiększyć sprawność społeczeństwa, ułatwiając skoordynowane działania”². Zrozumiałe jest zatem, co podkreślał sam Putnam, że spontaniczna współpraca jednostek łatwiejsza jest dzięki kapitałowi społecznemu. W porównaniu do osób żyjących w społecznej izolacji osoby należące do różnego rodzaju formalnych i nieformalnych sieci społecznych wyrażają większą skłonność do tego, aby poświęcić swój czas i pieniądze – jak pisał Putnam – „w dobrej intencji”. Z tego też powodu opisywany przez amerykańskiego autora altruizm „jest ważnym objawem pozwalającym zdiagnozować obecność kapitału społecznego”³. Podsumowując, zależności między kapitałem społecznym a wolontariatem mają charakter dwukierunkowy. Z jednej strony zaangażowanie w wolontariat wpływa na rozwój kapitału społecznego. Z drugiej zaś strony wysoki kapitał społeczny umożliwia rozwój wolontariatu, ponieważ przyczynia się do promowania różnorodnych form zaangażowania altruistycznego, obejmujących pomoc osobom spoza najbliższego kręgu relacji społecznych.

¹ Szerzej na ten temat pisałem w innym miejscu. Zob. R. Więckiewicz, *Wolontariat jako forma aktywności obywatelskiej*, [w:] A. Morawski, M. Szczegielniak (red.), *Różne oblicza wolontariatu w Polsce*, Warszawa 2024.

² R. Putnam, *Demokracja w działaniu*, Kraków 1995, s. 258.

³ R. Putnam, *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 2008, s. 197. Putnam dodaje przy tym, że próba określenia kapitału społecznego musi obejmować przegląd tendencji w zakresie rozwoju wolontariatu, filantropii i altruizmu.

W Polsce popularyzacja wolontariatu wiązała się z procesami transformacji systemowej, gdy w wyniku przemian demokratycznych pojawiła się możliwość funkcjonowania niezależnych od państwa przejawów aktywności społecznej. Przed rokiem 1989 możliwości działania realnego społeczeństwa obywatelskiego były poważnie ograniczone – obywatele mogli się aktywizować jedynie w sferach ściśle określonych i kontrolowanych przez państwo. Co więcej, różne formy aktywności – nie tylko politycznej, ale także społecznej – faktycznie nabierały charakteru funkcjonalnego dla istniejącego ówczesnie reżimu politycznego, stanowiąc niejako przedłużenie realizacji funkcji państwowej. Alternatywą dla działań w ramach systemu były te formy aktywności, które przybierały formę faktycznego sprzeciwu wobec zastanego porządku społeczno-politycznego Polski ludowej⁴.

Pewnym paradoksem jest fakt, że w warunkach nowego, demokratycznego porządku politycznego sfera wolontariatu w Polsce została stosunkowo późno uporządkowana. Dopiero w 2003 roku weszła w życie ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁵. Nowe regulacje nie zdefiniowały, czym jest sam wolontariat, określiły natomiast, kim jest wolontariusz. W świetle ustawy wolontariusz to osoba fizyczna, która „ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie”⁶. Ta wąska definicja wolontariatu została potwierdzona w dalszych przepisach ustawy, szczególnie w art. 42, wyraźnie ograniczającym katalog podmiotów, na rzecz których wolontariusze mogą wykonywać świadczenia – są to organizacje pozarządowe, organy administracji publicznej, jednostki organizacyjnie podległe organom administracji publicznej, a także podmioty lecznicze w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej⁷.

W świetle powyższego warto zaznaczyć, że polskie regulacje ustawowe nie uwzględniają wszystkich aspektów działalności, które należy odnosić do zaangażowania wolontariackiego. Przede wszystkim nie odnoszą się do tych form aktywności, które jednostki wykonują na rzecz osób spoza kręgu rodziny i znajomych, jednak realizowane są przez nie na własną rękę, to jest z pominięciem podmiotów wskazanych w ustawie⁸.

⁴ Zob. R. Więckiewicz, *Konstytucjonalizacja społeczeństwa obywatelskiego w PRL*, [w:] A. Materska-Sosnowska, T. Słomka (red.), *Konstytucje polskie z 1952 i 1997 roku: tradycja, instytucje, praktyka ustrojowa*, Warszawa 2015.

⁵ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 26 września 2004 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. 2004, poz. 1491.

⁶ Art. 2.

⁷ Art. 42.

⁸ Wskazywali na to m.in. Antoni Morawski i Michał Szczegieliński. Zob. A. Morawski, M. Szczegieliński, *Wolontariat jako forma partycypacji obywatelskiej młodzieży*,

Znacznie szersza definicja wolontariatu została zaproponowana w preambule decyzji Rady Unii Europejskiej ustanawiającej rok 2011 Europejskim Rokiem Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską⁹. W preambule dokumentu podkreślono, iż wolontariat „odnosi się do wszelkiego rodzaju działań ochotniczych – formalnych, pozaformalnych i nieformalnych – które dana osoba podejmuje z własnej woli, własnego wyboru i własnych powodów, bez wynagrodzenia”. Definicja ta będzie punktem wyjścia dla rozważań prezentowanych w niniejszym artykule. Wolontariat należy bowiem rozumieć jako tę sferę aktywności społecznej, w której zaangażowanie jednostek podyktowane jest nie tylko chęcią realizacji celów indywidualnych, ale także dążeniem do osiągnięcia celów ponadjednostkowych, a więc o charakterze niepartykularnym i wspólnotowym. W tak rozumianym wolontariacie na plan dalszy schodzi kwestia, czy działania podejmowane przez zaangażowane osoby są realizowane za pośrednictwem formalnych narzędzi, instytucji i procedur, czy raczej przybierają charakteru niesformalizowanego i pozainstytucjonalnego.

Celem artykułu jest ukazanie wolontariatu jako istotnej płaszczyzny społecznej partycypacji, ze szczególnym uwzględnieniem wolontariackiego zaangażowania młodych Polaków. Istotne jest w szczególności przeanalizowanie, jaka jest specyfika wolontariatu świadczanego przez najmłodsze grupy wiekowe z uwzględnieniem m.in. rodzaju wolontariatu, a także geograficznego zróżnicowania aktywności młodych wolontariuszy. Dodatkowo uwzględnione zostaną motywy przyświecające osobom, które decydują się zostać wolontariuszem, a także najważniejsze bariery ograniczające rozwój wolontariatu wśród młodych. W związku z powyższym prezentowana analiza ma przede wszystkim charakter przeglądowy i porządkujący, proponuje jednak nowe ujęcie tematu – skupia się na problemie tzw. luki wolontariackiej młodych dorosłych, poza zakresem zainteresowań badawczych pozostawiając zagadnienia związane bezpośrednio z wolontariatem szkolnym. Dla realizacji tak określonych celów badawczych w pierwszej części artykułu przeanalizowane zostaną najważniejsze dane zastane dotyczące wolontariatu w Polsce, w szczególności wyniki badań ilościowych. W drugiej części artykułu zaprezentowane zostaną wstępne wyniki badań jakościowych przeprowadzonych przez autora w lutym i marcu 2025 roku w formie indywidualnych wywiadów pogłębionych

[w:] K. Gomółka, P. Stawarz (red.), *Partycypacja obywatelska młodzieży. Teoria i praktyka*, Warszawa 2021, s. 138.

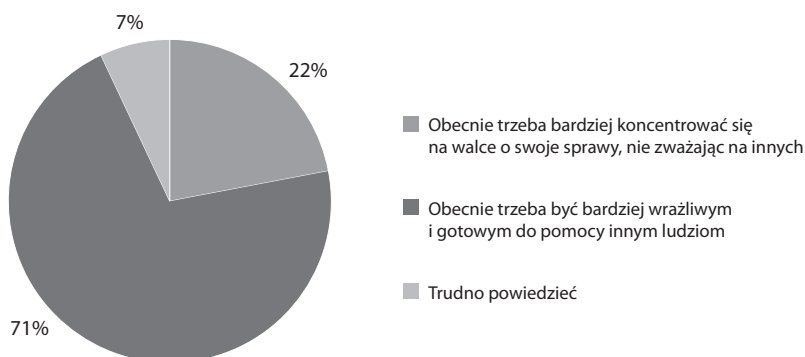
⁹ Decyzja Rady z dnia 27 listopada 2009 r. w sprawie Europejskiego Roku Wolontariatu Propagującego Aktywność Obywatelską (rok 2011) (Dz.Urz. UE Lwo z dnia 22 stycznia 2010 r.).

(IDI – *Individual In-depth Interview*) z młodymi wolontariuszami. Badanie miało charakter wstępny, eksploracyjny, a jego celem nie było uogólnienie wyników, lecz pogłębione zrozumienie subiektywnych doświadczeń respondentów, które to w przeświadczeniu autora determinowały decyzję o podjęciu zaangażowania wolontariackiego¹⁰.

Wolontariat w Polsce – stan obecny

W świetle badań prowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) zdecydowana większość Polaków deklaruje postawą altruistyczną – 71% ankietowanych wyraża przekonanie, że obecnie trzeba być bardziej wrażliwym i gotowym do pomocy innym ludziom.

Wykres 1. Która z poniższych opinii jest bliższa pana(i) poglądom?

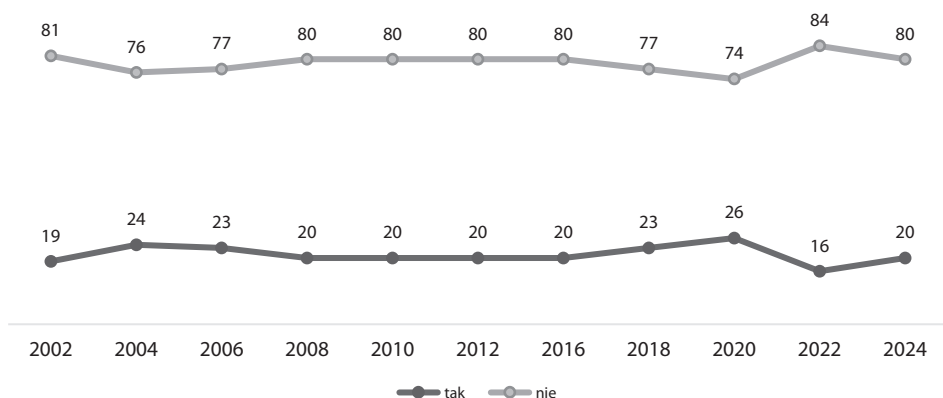

Źródło: CBOS, Czy chcemy pomagać innym? marzec 2024

Wspomniany deklaracyjny altruizm nie przekłada się jednak na komponent behawioralny. Choć 65% respondentów twierdzi, że zdarzyło im się kiedykolwiek dobrowolnie i nieodpłatnie pracować społecznie na rzecz innych (np. swojego środowiska, czy potrzebujących) i jest to najwyższy wynik odnotowany dotychczas przez CBOS, to jednocześnie jedynie 20% respondentów deklaruje, iż tego typu zaangażowanie podejmowało w ciągu minionego roku. W latach 2002–2024 odsetek Polaków pracujących społecznie na rzecz innych osób oscylował w przedziale 16–26%.

¹⁰ Szczegółowy opis założeń metodologicznych w dalszej części artykułu.

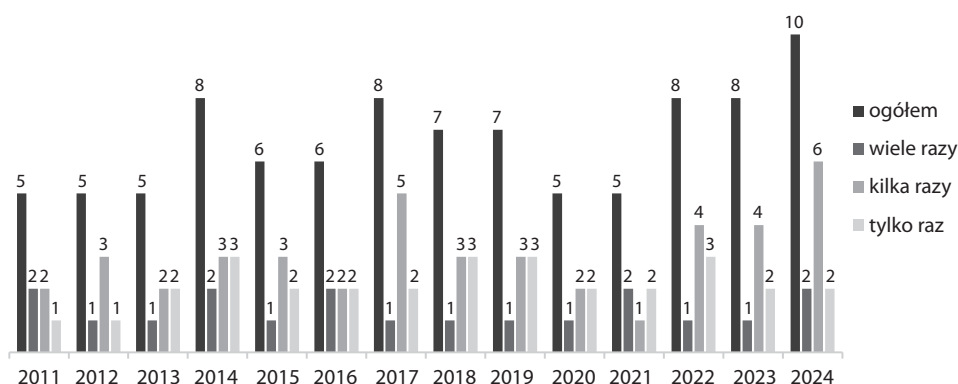
Wykres 2. Czy zdarzyło się Panu(i) w ciągu minionego roku dobrowolnie i nieodpłatnie pracować na rzecz swojego środowiska, Kościoła, osiedla, wsi, miasta albo też pracować społecznie na rzecz potrzebujących? (w %)

Źródło: CBOS, *Czy chcemy pomagać innym?*, marzec 2024.

Deklarowane przez respondentów zaangażowanie wyraźnie spada w przypadku, gdy są oni bezpośrednio pytani o pracę w charakterze wolontariusza. W ostatnich latach widać pewną stabilizację zaangażowania wolontariackiego, choć negatywny wpływ na tę sferę aktywności społecznej wywarła pandemia COVID-19. W 2024 r. 10% badanych przez CBOS Polaków deklarowało pracę w charakterze wolontariusza i był to najwyższy odsetek odnotowany w analizowanym okresie¹¹. W latach 2011–2024 pracę jako wolontariusz podejmowało średniorocznie jedynie 6,6% Polaków.

Wykres 3. Czy w minionym roku pracował(a) pan(i) jako wolontariusz(ka)? (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS, *Aktywność i doświadczenia Polaków 2011–2024*.

¹¹ *Aktywność i doświadczenia Polaków w 2024 r.*, Komunikat z badań CBOS, nr 12/2025.

Badania prowadzone przez CBOS nie uwzględniają jednak pełnego spektrum zaangażowania wolontariackiego. O czym była już mowa, dużego znaczenia nabierają te formy partycypacji, które nie mieszczą się w ramach wolontariatu formalnego, przybierają raczej postać indywidualną i niesformalizowaną. Warto zaznaczyć, iż analiza wolontariatu indywidualnego jest bardziej skomplikowana. Po pierwsze, trudno zdefiniować wszystkie formy zaangażowania, które mogą być podejmowane przez jednostki w sposób altruistyczny na rzecz osób spoza najbliższego kręgu rodziny oraz znajomych. Po drugie, badania dotyczące wolontariatu indywidualnego opierają się w głównej mierze na deklaracjach respondentów, a sama definicja tego typu zaangażowania nie jest wystarczająco jednoznaczna. Niemniej wolontariat indywidualny, który ma charakter pozainstytucjonalny oraz niesformalizowany, uznać należy za istotną formę partycypacji jednostek realizowaną na różnych płaszczyznach. Z tego powodu dobrym źródłem informacji na temat wolontariatu w Polsce są badania realizowane przez Główny Urząd Statystyczny¹², które uwzględniają zarówno wolontariat sformalizowany, jak i nieformalny.

Wykres 4. Osoby świadczące wolontariat według wieku (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – *Wolontariat w 2022 r.*

Zgodnie z przywołanymi badaniami GUS w pierwszym kwartale 2022 roku w wolontariat angażowało się 28,4% Polaków w wieku 15–89 lat. Co jednak istotne, znacznie częściej wybierano wolontariat indywidualny, realizo-

¹² *Wolontariat w 2022 roku*, Główny Urząd Statystyczny, Gdańsk 2023. W 2022 roku zrealizowano trzecią edycję badania dotyczącego dobrowolnej i nieodpłatnej pracy Polaków i innych osób. Wcześniejsze edycje odbyły się w roku 2011 i 2016. Badanie zostało zrealizowane w I kwartale 2022 r. (10.01–10.04.2022 r.), jako moduł Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Respondentów rekrutowano z gospodarstw domowych stanowiących 3/5 kwartalnej próby BAEL. W badaniu wzięło udział 21,9 tys. osób w wieku 15–89 lat. Wywiady przeprowadzono w formie wspomaganego komputerowo wywiadu telefonicznego (CATI).

wany poza zorganizowanymi strukturami (26,5%), niż wolontariat formalny, a więc w ramach organizacji i instytucji (5%). Analizowane wyniki jednoznacznie potwierdzają, że zaangażowanie w wolontariat jest zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne – jedną z kluczowych jest wiek respondentów. Największy odsetek wolontariuszy odnotowano wśród osób w wieku 45–54 lata (33,6%) – ta grupa wiekowa deklarowała najwyższą aktywność zarówno w formie wolontariatu formalnego (6,7%), jak i indywidualnego (31,2%). Najrzadziej pracę w charakterze wolontariusza podejmowały natomiast najstarsza (powyżej 65. roku życia – 19,5%) oraz najmłodsza grupa wiekowa (15–24. rok życia – 26,7%).

Statystyczny obraz młodego wolontariusza w Polsce

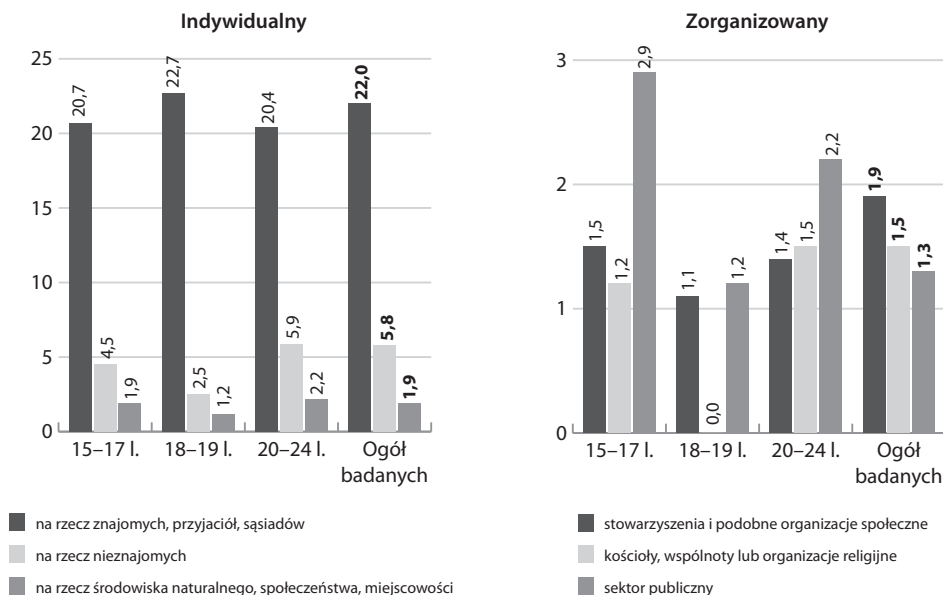
Wśród najmłodszych grup Polaków odsetek wolontariuszy jest niższy niż statystycznie wśród ogółu badanych. Wyniki badań zrealizowanych przez GUS przynoszą jednak szereg innych, ciekawych informacji. Analizując strukturę płci wolontariuszy w wieku 15–24 lata można zauważyć, iż częściej na wolontariat decydują się kobiety, niż mężczyźni. O ile w przypadku ogółu badanych różnice nie są istotne (pracę w charakterze wolontariusza – bez względu na formę wolontariatu – deklaruje 29,9% kobiet oraz 26,8% mężczyzn), o tyle przewaga kobiet w najmłodszych grupach wiekowych jest bardziej zauważalna. Wśród badanych w wieku 15–17 lat odsetek osób świadczących wolontariat wyniósł 26%, z czego zaangażowanie w wolontariat indywidualny deklarowało 24,1% respondentów, a w wolontariat zorganizowany 6%. Jednocześnie pracę w charakterze wolontariusza podejmowało 20,4% mężczyzn (18,9% wolontariat indywidualny oraz 5,4% wolontariat zorganizowany) i 31,9% kobiet (29,6% wolontariat indywidualny oraz 6,7% wolontariat zorganizowany) z analizowanej grupy. Podobne różnice wystąpiły w grupie wiekowej 18–19 lat – 26,3% osób z tej grupy deklarowało pracę wolontariacką (25,6% wolontariat indywidualny, 2,7% wolontariat zorganizowany); wśród mężczyzn odsetek ten spadł do 20,7% (odpowiednio 20,2% oraz 1,9%), a wśród kobiet wzrósł do 32,3% (odpowiednio wolontariat indywidualny 31,3%, zorganizowany 3,5%)¹³.

Wolontariat świadczony przez młodych Polaków (15–24 lata) ma przede wszystkim charakter indywidualny. Młodzi wolontariusze podejmują się dobrowolnej i nieodpłatnej pracy na rzecz znajomych, sąsiadów oraz przyjaciół. W przypadku wolontariatu zorganizowanego dominują działania realizowane na rzecz podmiotów sektora publicznego, co wyraźnie różnicuje najmłodsze

¹³ Tamże.

grupy wiekowe od ogółu Polaków – blisko 40% (38,9%) spośród ogółu badanych deklarujących zaangażowanie w wolontariat zorganizowany podejmowało aktywność na rzecz stowarzyszeń i innych organizacji społecznych; osoby te stanowiły 1,9% badanej populacji. Szczegółową charakterystykę rodzaju wolontariatu świadczonego przez młodych Polaków prezentuje poniższy wykres.

Wykres 5. Rodzaj świadczonego wolontariatu (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle ogółu Polaków najmłodsze grupy wiekowe (15–24) świadczące wolontariat wyróżnia także miejsce zamieszkania. O ile w przypadku całej badanej populacji największy odsetek wolontariuszy odnotowany został w dużych miastach, powyżej 100 tys. mieszkańców (29,5%), to analizując miejsce zamieszkania młodych wolontariuszy wyraźnie widać, iż ich udział jest wyższy w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców (28,4%) oraz na wsi (28,2%). Odsetek ten jest nieco niższy w odniesieniu do największych miast (pow. 100 tys. mieszkańców – 27,2%), natomiast wyraźnie spada w miastach od 20 do 100 tys. mieszkańców, gdzie udział młodych wolontariuszy jest niższy o blisko 8 p.p. (wynosi 20,8%)¹⁴.

Podsumowując tę część rozważań warto zauważyć, iż młodzi Polacy statystycznie rzadziej od ogółu badanych podejmują się pracy w charakterze

¹⁴ Tamże.

wolontariusza. Najczęściej młodzi wolontariusze wybierają formy wolontariatu indywidualnego, aktywizując się jednak głównie na rzecz znajomych, przyjaciół oraz sąsiadów. Największy odsetek wolontariuszy z analizowanej grupy wiekowej występuje w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców oraz na wsi.

Dlaczego wolontariat? O motywach podjęcia pracy w charakterze wolontariusza – wyniki badań jakościowych

Biorąc pod uwagę niskie zaangażowanie wolontariackie młodych Polaków, warto zastanowić się zarówno nad tym, co skłania ich do pracy w charakterze wolontariusza oraz jakie są główne przyczyny rezygnacji z wolontariatu.

Z całą pewnością motywacje zaangażowania wolontariackiego mogą być bardzo różne, zależne są od indywidualnych predyspozycji, cech i oczekiwań osób decydujących się na wolontariat. W wielu przypadkach decyzja o podjęciu pracy jako wolontariusz ma charakter wieloczynnikowy. Niemniej w literaturze przedmiotu można odnaleźć uogólnione typy motywacji przyświecających wolontariuszom. Pierwszym z nich jest motywacja egocentryczna zakładająca, że jednostki czerpią korzyści z podejmowanych działań lub ze względu na swoją aktywność tworzą korzystny dla nich układ okoliczności zewnętrznych. Drugi typ motywacji, empatyczny, wiąże się z ograniczeniem napięć wynikających z widoku osób znajdujących się w potrzebie. Ostatni typ, normatywny, postrzega zaangażowanie jednostek na rzecz innych osób przez pryzmat dążenia do realizacji zachowań zgodnych z pewnymi określonymi normami moralnymi – jednostki podejmują się wypełnienia obowiązków, które z tych norm wynikają¹⁵.

Inni autorzy wskazują, iż typy motywacji wolontariackich związane są z funkcjami wolontariatu. Wyróżnia się wśród nich następujące funkcje:

- 1) wartości – działanie ze względu na istotny dla jednostek system wartości;

¹⁵ M. Wszyńska, *Źródła i motywy zachowań prospołecznych*, [w:] P. Bury, D. Czajkowska-Ziołbrowska (red.), *Edukacja bez granic mimo barier*, Poznań 2008, s. 205, cyt. za: A. Schulz, *Wolontariat – motywy działania*, «Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku Nauki Ekonomiczne» 2015, t. XXII, s. 50–51. Podział ten koresponduje z typologizacją zaproponowaną przez Jerzego Karyłowskiego, który wyróżnił altruizm motywowany egocentrycznie (zewnętrznie) oraz altruizm motywowany endocentrycznie (wewnętrznie). Pierwszy odnosi się do potrzeb osób, którym udzielane jest wsparcie – poprawa sytuacji tych osób jest wystarczającą nagrodą za podejmowaną aktywność społeczną. W przypadku altruizmu endocentrycznego aktywność podejmowana przez osobę udzielającą wsparcia wynika z pobudek i oczekiwań wewnętrznych – jest w tym sensie nakierowana na wolontariusza, który poprzez zaangażowanie dąży do poprawy własnej osoby czy samooceny. Zob. J. Karyłowski, *O dwóch typach altruizmu. Badania nad endo- i egocentrycznymi źródłami podejmowania bezinteresownych działań na rzecz innych ludzi*, Warszawa 1982.

- 2) kariery – zaangażowanie w wolontariat ze względu na chęć zdobycia doświadczenia zawodowego;
- 3) zrozumienia – działania są podejmowane ze względu na chęć poznania siebie i świata;
- 4) społeczna – dążenie do wzmocnienia relacji społecznych;
- 5) wzmocnienia – podejmowanie aktywności ze względu na możliwość rozwoju psychologicznego;
- 6) ochronna – zaangażowanie jest sposobem na radzenie sobie z własnymi problemami¹⁶.

Powyższe typologizacje zostały odniesione do motywacji młodych wolontariuszy, które były przedmiotem badań przeprowadzonych przez autora w lutym i marcu 2025 roku.

Metodologia i dobór próby

W ramach procesu badawczego wykorzystano technikę wywiadów swobodnych, zwanych także pogłębionymi wywiadami etnograficznymi. W badanej grupie 6 osób znalazły się 4 kobiety oraz dwóch mężczyzn w wieku 18–24 lata. Zastosowana metoda badawcza stwarza dużą swobodę w zakresie kolejności i sposobu formułowania pytań oraz struktury wywiadu, co pozwala na lepszą adaptację do sytuacji zmieniającej się w trakcie rozmowy prowadzonej z respondentem¹⁷. Chociaż ograniczeniem metod jakościowych jest brak możliwości uogólnienia wyników, które nie są reprezentatywne dla badanej zbiorowości, to jednak w literaturze przedmiotu podkreśla się ich szczególną przydatność w celu poznania szerszego kontekstu badanego zjawiska oraz jego implikacji¹⁸. W odniesieniu do samych wywiadów etnograficznych należy podkreślić ich użyteczność w zakresie badania kwestii drażliwych, wymagających większej empatii ze strony badacza, gdy zachodzi realna obawa, iż respondenci będą skłonni udzielać niepełnych, wymijających lub nawet mylących odpowiedzi na pytania sformułowane technikami wystandaryzowanymi¹⁹. Zastosowana technika badawcza wymaga większej otwartości po stronie badacza, jednocześnie opiera się na szczególnym zainteresowaniu perspektywą bada-

¹⁶ D. Buttler, *Motywacje wolontariuszy w Polsce*, «Polityka Społeczna» 2018, nr 2, s. 30.

¹⁷ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Warszawa 2000, s. 169.

¹⁸ J. Gajda, *Metody jakościowe w badaniach politologicznych... Wybrane techniki wywiadu i możliwości zastosowania*, «Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis» 2019, nr 23, s. 141–142.

¹⁹ R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, «Przegląd Socjologii Jakościowej» 2017, t. XIII, nr 3, s. 40.

nych respondentów, którzy prezentują subiektywny obraz pewnego wycinka rzeczywistości społecznej – elementem wywiadu etnograficznego staje się obserwacja i rejestracja zachowań uczestników badania, a także kontekstualizacja informacji uzyskanych drogą prowadzonych rozmów z perspektywy m.in. doświadczeń indywidualnych oraz grupowych uczestników badania.

Ze względu na założone cele badawcze przyjęto nieprobabilistyczny, celowy dobór próby badawczej. Badani zostali wybrani spośród osób posiadających doświadczenie związane z wolontariatem świadczonym w okresie edukacyjnym. Ograniczenie heterogeniczności badanej grupy, uzasadnione przesłankami teoretycznymi, pozwoliło na głębsze porównanie analizowanych przypadków w jednym, szczegółowo określonym i pogłębionym kontekście. Uwzględniając koncepcję wyłaniającej się dorosłości (*emerging adulthood*) Jeffreya J. Arnetta²⁰ celem było uchwycenie deklaracji i postaw badanych w tym szczególnym okresie biograficznym. Dobór stosunkowo jednorodnej grupy respondentów podyktowany był chęcią ukazania wpływu zmian życiowych na partycypację wolontariacką.

Zgodnie z założeniami teorii ugruntowanej poszukiwanie nowych informacji zakończono wraz z uzyskaniem nasycenia teoretycznego. Oznacza to sytuację, w której nie stwierdza się dodatkowych danych mogących wpłynąć na własność kategorii. Nasycenie zaobserwowano wraz z pojawianiem się w rozmowach z badanymi podobnych przykładów, które nie przynoszą jakościowego wzbogacenia wniosków²¹. Uzyskanie na tym etapie procesu badawczego nasycenia teoretycznego nie wyklucza zasadności dalszego pogłębiania badań w kierunku zwiększenia heterogeniczności próby badawczej²². Pomimo ograniczonej liczby respondentów, informacje uzyskane w toku przeprowadzanych wywiadów mogą stanowić punkt wyjścia do projektów badawczych o charakterze porównawczym, m.in. w odniesieniu do zróżnicowania wolontariuszy ze względu na miejsce zamieszkania, czy rodzaj świadczonego wolontariatu²³.

²⁰ J. Arnett, *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*, «American Psychologist» 2000, 55(5). W artykule odnoszę się także do pojęcia „młody dorosły”.

²¹ K. Konecki, *Studia...*, s. 31.

²² W badanej próbie znalazły się osoby posiadające status studenta, mieszkające lub studiujące w Warszawie.

²³ Istotnym założeniem badań jakościowych jest to, iż dobrana próba badawcza powinna spełniać kryterium reprezentatywności, które jednak, jak podkreśla Uwe Flick, nie jest postrzegane w sensie statystycznym, ani jako dążenie do odtworzenia rzeczywistego rozkładu badanej populacji. Dobrane przypadki mają reprezentować zróżnicowane znaczenia „jakie badane zjawisko ma w świadomości i praktyce życiowej badanych osób”. U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2012, s. 61. Podkreślić zatem należy, iż w badaniach jakościowych nie można wiązać liczby respondentów z regułami

Charakter świadczonego wolontariatu

Doświadczenia wolontariackie badanych osób miały zróżnicowany charakter. Warto podkreślić, że realizowane przez badanych działania mieściły się w różnych obszarach aktywności, obejmowały m.in. zadania związane z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom sytuacji kryzysowych (R1), pomoc edukacyjną na rzecz dzieci i młodzieży (R2), wolontariat szkolny (R1, R3, R6), wsparcie wydarzeń kulturalnych (R4), współpracę z organizacjami lokalnymi i samorządowymi (R5, R6), wsparcie osób ze szczególnymi potrzebami (R6) oraz pomoc na rzecz osób starszych (R1, R6). W każdym z przypadków realizowane formy wolontariatu należy zaklasyfikować do wolontariatu formalnego, tj. zgodnie z przywołaną definicją GUS, świadczonego w ramach organizacji lub instytucji. Aktywności tego typu są wykonywane przez jednostki będące członkami danej organizacji lub występujące jako osoby wspomagające określone obszar działalności danego podmiotu (organizacji, stowarzyszenia, fundacji, komitetu, instytucji publicznej, spółdzielni, kościoła czy innej jednostki organizacyjnej). Wolontariat formalny obejmuje swym zakresem także działania, programy i inicjatywy funkcjonujące przy wskazanych jednostkach organizacyjnych oraz przy firmach prywatnych²⁴.

Część badanych osób posiadała doświadczenie także w ramach wolontariatu indywidualnego (bezpośredniego, niesformalizowanego) (R1: „Wtedy ten wolontariat opierał się głównie na pomocy osobom starszym w okolicy. Typu paczki świąteczne na przykład dla osób samotnych, robienie kartek i zanoszenie im tego, spędzanie z nimi czasu. I to było głównie przed świętami Bożego Narodzenia”), który nie jest realizowany w ramach struktur organizacyjnych. Do form tego typu wolontariatu zaliczyć można m.in. pomoc udzielaną znajomym, sąsiadom, przyjaciołom, pomoc na rzecz osób nieznajomych, jak również działania na rzecz społeczeństwa, środowiska naturalnego albo społeczności lokalnej²⁵.

Pierwsze doświadczenia wolontariackie badane osoby nabywały w okresie edukacji szkolnej, zarówno w szkole podstawowej (R1, R2, R6), jak i średniej (R3, R4, R5). Co ważne, w chwili realizacji procesu badawczego tylko jedna badana osoba pozostawała aktywnym wolontariuszem i planowała dalsze zaangażowanie w wolontariat (R5: „(...) teraz nie wyobrażam sobie tygodnia bez wizyty w tym miejscu (...) nie wiem, czy zawsze w tej samej formie, ale wolontariat na

statystycznymi, wiąże się ona bowiem z głębokością oraz złożonością prowadzonych przez badacza analiz. Idąc dalej zauważyć należy, że wspomniana reprezentatywność odnosi się do reprezentatywności przypadków w kontekście konkretnego problemu badawczego, nie zaś do liczebności próby badawczej.

²⁴ *Wolontariat...*, Główny Urząd Statystyczny 2023, s. 64.

²⁵ Tamże.

pewno będzie częścią mojego życia. Może później zaangażuję się też w inne miejsca lub projekty, ale chciałbym to kontynuować"). Reszta badanych, choć nie podejmowała już pracy jako wolontariusz, nie wykluczała podjęcia takiej aktywności w przyszłości (R6: „chciałbym do tego wrócić. W tej chwili skupiam się na studiach, ale mam nadzieję, że wkrótce znów znajdę coś, w co będę mógł się zaangażować"; R4: „Teraz, będąc na studiach, jest trochę trudniej – inne obowiązki, inne miasto – ale jeśli tylko znajdę przestrzeń i sensowną inicjatywę, to z chęcią wrócę do wolontariatu"; R3: „(...) Teraz jak już tak ogarniam, co się dzieje na tych studiach, bo wiadomo, że ten pierwszy semestr był trochę stresujący, to wręcz mam takie poczucie, żeby szukać czegoś znowu do roboty").

W świetle wypowiedzi badanych etap edukacji szkolnej jest bardzo istotny dla ukształtowania się postaw wolontariackich, chociaż nie zawsze wczesne doświadczenia w pracy na rzecz innych przekładają się na zaangażowanie także podczas studiów, w życiu dorosłym. Odnosząc się do wąsko rozumianego wolontariatu szkolnego zauważyć można, iż w zależności od doświadczeń badanych ta forma wolontariatu może pobudzać do społecznego zaangażowania, ale z drugiej strony – w przypadku doświadczeń negatywnych – może tworzyć dodatkowe bariery zniechęcające do wolontariatu. W takim też kontekście należy spoglądać na obowiązkowy wolontariat realizowany przez część szkół, który w percepcji respondentów nie przynosi zakładanych efektów (R2: „W liceum wolontariat był obowiązkowy, ale dla mnie nie stanowił problemu – traktowałam go zarówno jako zaliczenie, jak i okazję do rozwoju (...) bywały osoby, które na przykład miały psy. Zgadywały się i zbierały sobie nawzajem podpisy, że wyprowadzają psy sąsiadów. Też było to liczone na wolontariat"). W opinii większości badanych osób wolontariat powinien wynikać z osobistych motywacji uczestników, a nie być elementem narzucanym np. przez szkołę. Szkoły natomiast mogą odegrać istotną rolę informując o wolontariacie, o jego znaczeniu społecznym oraz osobistym dla uczestników wolontariatu (R2: „Uważam, że [wolontariat – przyp. R. W.] powinien być promowany, ale nie narzucany. Lepiej stworzyć listę sprawdzonych miejsc i ułatwić wybór. W przeciwnym razie ludzie będą szukać sposobów na «zaliczenie»"; R3: „Wolontariat powinien wypływać z potrzeby serca, nie z obowiązku. Choć oczywiście dobrze, że młodzi mają wtedy szansę zobaczyć, że coś takiego istnieje").

Motywacje w pracy wolontariusza. Korzyści płynące z wolontariatu

Zaangażowanie w wolontariat ma charakter polimotywacyjny. W przypadku uczestników przeprowadzonego badania wyraźne jest występowanie

zarówno altruizmu endocentrycznego, opierającego się na korzyściach czerpanych przez samych wolontariuszy, jak i egzocentrycznego, stawiającego w centrum zainteresowania perspektywę osób, którym udzielane jest wsparcie. Motywacje badanych można klasyfikować z uwzględnieniem określonych aspektów funkcjonalnych zaprezentowanych poniżej:

1. Niesienie pomocy – część respondentów angażowała się w wolontariat ze względu na chęć poprawy sytuacji osób znajdujących się w potrzebie; był to wyraz empatii, troski o innych oraz społecznej odpowiedzialności. Ta płaszczyzna najbliższa jest pojmowaniu altruizmu w perspektywie egzocentrycznej. (R2: „Czułam, że potrafię pomóc komuś, kto potrzebuje indywidualnego wsparcia”; R5: „mogę komuś pomóc, kogoś wesprzeć”).
2. Zaangażowanie w działalność o wysokiej wartości społecznej i symbolicznej – dla badanych istotne było podejmowanie działań społecznie potrzebnych, angażowanie się w prace przynoszące wymierne efekty; istotnym aspektem było poczucie, że podejmowane przez nich wysiłki mają realny wpływ na rzeczywistość społeczną. Dzięki zaangażowaniu wolontariackiemu badani zyskiwali poczucie sprawczości, a jednocześnie zwiększała się ich samoocena. Czynniki te wpisują się w omówioną wyżej perspektywę normatywną, którą w świetle przeprowadzonych badań określić można szerzej mianem normatywno-aksjologicznej, gdyż ten typ motywacji związany jest wyznawanymi przez badanych wartościami (R5: „Nie chodzi o jakieś wielkie działania, ale o poczucie, że jestem częścią czegoś pozytywnego. To daje dużą satysfakcję”; R1: „Potrzebowałam czegoś w życiu, co dałoby mi satysfakcję”; R6: „Wolontariat naprawdę ma sens – nie tylko dla innych, ale też dla mnie”; R2: „Dawało mi to też poczucie sprawczości”).
3. Wpływy najbliższego otoczenia (rodziny, nauczycieli, znajomych) – w przypadku części respondentów podjęcie pracy w charakterze wolontariusza było rezultatem wpływów zewnętrznych ze strony osób z najbliższego otoczenia; w tych sytuacjach zaangażowanie w wolontariat miało charakter naśladowczy (inspiracja/presja ze strony rówieśników) (R2: „wielu moich znajomych z klasy angażowało się w wolontariat. Pomyślałam, że warto spróbować”) lub było wynikiem zachęt ze strony autorytetów społecznych (rodzice, nauczyciele) (R5: „mama po prostu chciała, żebym wziął o tym udział jako jakby uczestnik”; R6: „przedstawicielka Centrum Wolontariatu przyjechała do naszej szkoły i przedstawiła ofertę – opowiedziała, czym jest wolontariat i jak można się zaangażować. Bardzo mnie to wtedy zainteresowało i postanowiłam, że dołączę”; R3: „duży wpływ miała na mnie nasza nauczycielka, która opiekowała się szkolnym wolontariatem. Z ogromną pasją opowiadała o tych działaniach, była bardzo ciepłą osobą i po prostu zachęciła nas do spróbowania”; R4: „moja mama pracowała w tym muzeum, to mogłam pomagać”).

4. Przynależność i budowanie relacji – w wielu przypadkach wolontariat wynikał z chęci budowania relacji społecznych, poszukiwania nowych znajomości, tworzenia więzi interpersonalnych i poczucia przynależności grupowej; osoby motywowane w ten sposób postrzegały wolontariat jako przestrzeń spotkań oraz współpracy – tak rozumiany wolontariat staje się istotnym elementem kształtującym tożsamość społeczną uczestniczących w nim jednostek. Może także realizować funkcje terapeutyczne w obszarach, w których jednostki dostrzegają indywidualne deficyty utrudniające ich sprawną partycypację grupową. (R5: „jest taka organizacja (...) można tam dostać pomoc taką społeczną, dla osób młodych. Na początku byłem jedną z tych młodych osób, które korzystają z programu, ale bardzo mi się spodobało i z czasem zacząłem angażować się bardziej aktywnie – jako ktoś, kto pomaga innym”).
5. Rozwój kompetencji własnych – wolontariat traktowany bywa jako sposób zdobywania doświadczenia, rozwijania umiejętności wykorzystywanych w życiu prywatnym oraz zawodowym. (R4: „Z początku to była prosta motywacja – chciałam mieć coś ciekawego do wpisania do CV”, „(...) na pewno możliwość zdobycia doświadczenia”).

Na wolontariat należy spoglądać przez pryzmat korzyści wynikających z podejmowania nieodpłatnej aktywności na rzecz innych osób. Choć nie wszystkie badane osób odwoływały się bezpośrednio do motywacji endocentrycznych, to jednak wskazywały na pozytywne zmiany, które zaszły w ich życiu z powodu pracy w charakterze wolontariusza. Nie zawsze jednak oczekiwania związane z wolontariatem pokrywały się z wpływem, który ostatecznie wolontariat wywarł na funkcjonowanie jednostek. Korzyści płynące z wolontariatu w świetle wypowiedzi badanych mają przede wszystkim aspekt indywidualny, to jest odnoszą się do sytuacji jednostek świadczących pracę wolontariacką – podejście takie zdaje się dominować i to pomimo dużej świadomości po stronie badanych na temat pozytywnych skutków społecznych wynikających z wolontariatu.

Uwzględniając opinie respondentów, endogenne (indywidualne) korzyści płynące z wolontariatu można opisywać z perspektywy czterech kluczowych wymiarów, korespondujących z wskazanymi uprzednio motywacjami do zaangażowania się w wolontariat:

- A. Rozwój kompetencji osobistych – badani podkreślali, że dzięki zaangażowaniu w wolontariat udało im się nabyć bądź rozwinąć kompetencje organizacyjne oraz interpersonalne, związane z koordynowaniem i planowaniem działań, współpracą i rozwiązywaniem konfliktów, a także komunikacją z innymi osobami. Miało to wpływ zarówno na ich życie osobiste, edukację, jak również zaangażowanie zawodowe. (R1: „Nauczyłam się współpraco-

wać z różnymi ludźmi”; R6: „z czasem zrozumiałem, że wolontariat naprawdę ma sens – nie tylko dla innych, ale też dla mnie. Nauczyłem się odpowiedzialności, współpracy, tego, że warto działać dla dobra wspólnego. To też zmieniło moje spojrzenie na różne rzeczy”; R2: „[wolontariat – przyp. R. W.] rozwija istniejące cechy, np. empatię czy zarządzanie czasem. Ale nie zmienia kogoś o 180 stopni, jeśli nie ma w nim podstawowej otwartości”).

- B. Wzrost poczucia sprawczości i samooceny – zaangażowanie w wolontariat wpływa na wzrost poczucia sprawczości, wiary we własne możliwości i kompetencje. Badani podkreślali, iż wymierne efekty wolontariatu przekładały się na rosnące poczucie własnej wartości i wpływu na rzeczywistość. Z tego powodu wolontariat wpływa na percepcję podmiotowości społecznej jednostek²⁶ (R3: „Wolontariat daje satysfakcję, poczucie wpływu i sensu – nawet jeśli chodzi o pomoc jednej osobie. No i to lepsze niż siedzenie cały dzień z telefonem w ręku. Człowiek czuje się trochę lepszy”).
- C. Konstruowanie relacji społecznych – dzięki wolontariatowi możliwe jest budowanie sieci społecznych, nawiązywanie nowych znajomości, kształtowanie trwałych relacji, co może wpływać na zaangażowanie społeczne i obywatelskie. Młodzi wolontariusze stają się bardziej otwarci i wrażliwi na problemy innych. Wolontariat postrzegany jest jako płaszczyzna budowy kapitału społecznego (R3: „Po wolontariacie poczułam chęć działania na rzecz zmiany społecznej (...) doświadczenia wolontariackie uświadomiły mi, że chciałabym działać na rzecz ludzi, grup mniej reprezentowanych w społeczeństwie”).
- D. Rozwój kompetencji zawodowych – wolontariat przygotowuje do pracy zawodowej i traktowany jest jako istotny atut w dalszej karierze (R4: „Na pewno lepiej radzę sobie z organizacją pracy i obsługą ludzi – umiem podać informacje, zarejestrować uczestnika, zadbać o porządek. Może to brzmi banalnie, ale to naprawdę cenne doświadczenie”).

Poszukując powodów niskiej partycypacji wolontariackiej młodych Polaków podkreślić należy, iż – w świetle wypowiedzi badanych – świadomość korzyści indywidualnych oraz społecznych płynących z wolontariatu nie przekłada się na decyzję o kontynuowaniu pracy w charakterze wolontariusza. Respondenci wskazywali szereg barier zniechęcających do wolontariatu, utrudniających pracę wolontariuszy lub wprost uniemożliwiających podjęcie aktywności wolontariackiej. Wśród kluczowych wskazać należy m.in. brak

²⁶ Podmiotowość można definiować jako określoną cechę jednostek, która przejawia się zdolnością do wywierania wpływu na rzeczywistość społeczną. Por. I. Uhl, „Podmiotowość” i „wolność” w refleksji socjologicznej, *«Studia Socjologiczne»* 1991, nr 1–2, s. 45. Zobacz także A. Krasowska, *Socjologiczne konstruowanie kategorii podmiotowości*, *«Forum Socjologiczne»* 2012, nr 3.

czasu w związku z innymi obowiązkami (praca, studia; R1, R2, R3, R5, R6); brak wiedzy nt. wolontariatu i informacji dot. możliwości pracy w charakterze wolontariusza (R3); brak należytego wsparcia ze strony organizatorów wolontariatu – specjalistycznych szkoleń, informacji o sposobie realizacji powierzanych zadań, sposobów zachowania w sytuacjach kryzysowych (R1, R2, R5); konflikty interpersonalne (R5).

Podsumowanie

Wolontariat jest ważną sferą partycypacji społecznej, jednak jego potencjał nie jest w pełni wykorzystywany. Młodzi Polacy stosunkowo rzadko podejmują bezpłatną pracę na rzecz innych. Bariery pojawiające się przy realizacji wolontariatu skutecznie zniechęcają do jego kontynuowania także te jednostki, które – tak jak było to w przypadku badanych osób – pomimo bogatych doświadczeń w pracy w charakterze wolontariusza oraz dużej świadomości społecznego znaczenia wolontariatu odchodzą od tej formy aktywności.

W świetle przeprowadzonych wywiadów rezygnacja z wolontariatu charakteryzuje pewien etap rozwoju indywidualnego i społecznego badanych osób związany z podejmowaniem studiów, pierwszych aktywności zawodowych oraz poszukiwaniem możliwości dalszego rozwoju. Konieczność odnalezienia się w nowych rolach społecznych oraz związana z tym presja środowiskowa może być jednym z powodów swoistego wycofania wolontariackiego – aspekt ten powinien być przedmiotem dalszych, pogłębionych analiz. Młodzi dorośli²⁷ widzą jednak perspektywę powrotu do pracy jako wolontariusz po ustabilizowaniu sytuacji życiowej – charakteryzujący się swoistą niepewnością etap pomiędzy młodością a dorosłością nie sprzyja wolontariatowi, jednak doświad-

²⁷ Pojęcie „młodzi dorośli” nie jest precyzyjnie określone w literaturze przedmiotu. Część autorów wskazuje, iż współcześnie ze względu na przemiany społeczne przejście od młodości do dorosłości jest wyraźnie rozciągnięte w czasie i uzależnione od uwarunkowań personalnych – etap ten rozciąga się między 15. a nawet 40. rokiem życia. Por. J. Grotowska-Leder, *Od redaktorki: Osiąganie dorosłości i młodzi dorośli jako kategorie analiz socjologicznych*, «Przegląd Socjologii Jakościowej» 2019, t. 15, nr 4, s. 7. Inni, uwzględniając ujęcia statystyczne, pojęcie młodych dorosłych odnoszą do osób w wieku 25–34 lat. Zob. A. Dziedziczak-Foltyn, M. Gońda, *Młodzi dorośli jako postulowani adresaci polityki społecznej. Zarys problemu*, «Polityka Społeczna» 2018, nr 7. Nie wchodząc w tym miejscu w dywagacje terminologiczne i klasyfikacyjne wskazać należy jedynie, iż „młodzi dorośli” to przede wszystkim kategoria biograficzna, odnosząca się do osób wchodzących w dorosłość, z uwzględnieniem kontekstualizacji społecznej, politycznej, kulturowej, ekonomicznej oraz prawnej. Obserwowane przeobrażenia społeczne, związane m.in. coraz późniejszym podejmowaniem przez jednostki tradycyjnie definiowanych ról dorosłych wyraźnie koresponduje ze wspomnianą wcześniej koncepcją J. Arnetta.

czenia wolontariackie z okresu młodzieńczego mogą być jednym z czynników kształtujących postawy wolontariackie w późniejszych okresach życia.

Celem niniejszego artykułu była nie tylko próba nakreślenia obrazu młodego wolontariusza w Polsce, ale także poszukiwanie możliwych powodów „luki wolontariackiej” obserwowanej w najmłodszych grupach wiekowych. Zaproponowane klasyfikacje nie mają charakteru wyczerpującego, co więcej ze względu na zastosowane metody badawcze nie mogą być odnoszone do całości badanej populacji. Niemniej mogą stanowić przyczynek do dalszych pogłębionych badań.

Zwiększenie zaangażowania wolontariackiego młodych Polaków – zwłaszcza w zakresie wolontariatu formalnego – jest ważnym zadaniem, które może być zrealizowane tylko przy współpracy systemu edukacji i szkolnictwa, instytucji państwowych oraz samorządowych, a także sektora organizacji pozarządowych. Z perspektywy zdefiniowanych barier, które zniechęcają do partycypacji w charakterze wolontariusza wartym przemyślenia jest tworzenie szkolnych klubów wolontariatu (kierowanych przez nauczycieli) oraz realizacja szkoleń dla nauczycieli z zakresu animowania przedsięwzięć wolontariackich. W ramach realizowanych projektów edukacyjnych należy uwzględniać obowiązkowy komponent związany z pracą wolontariuszy, jednak sama decyzja o partycypacji wolontariackiej (zaangażowaniu się w wolontariat) powinna mieć charakter dobrowolny. Zasadnym wydaje się także stworzenie na różnych poziomach szkolnictwa baz ofert wolontariackich zawierających wyłącznie zweryfikowane, spełniające określone standardy podmioty oferujące możliwość pracy wolontariackiej. Także na poziomie kształcenia wyższego należy wprowadzać rozwiązania promujące wolontariat, takie jak preferencyjne formy zaliczenia określonej puli przedmiotów lub uwzględnienie wolontariatu w systemie ECTS.

W perspektywie funkcjonowania wspólnot lokalnych wolontariat młodych może być zintegrowany z istniejącymi już programami rozwoju lokalnego i partycypacji obywatelskiej. W celu zwiększenia poczucia sprawczości przez wolontariuszy warto włączyć ich w te działania, które są związane z tworzeniem strategii i polityk lokalnych, zwłaszcza w zakresie polityki młodzieżowej – otwiera się tutaj oczywiste pole do współpracy z młodzieżowymi radami jednostek samorządu terytorialnego, a także z różnymi podmiotami samorządu uczniowskiego i studenckiego.

Wskazane w tym miejscu rekomendacje nie wyczerpują całego spektrum działań, które mogą być realizowane w celu pobudzenia aktywności młodych Polaków. Aspekt ten wykracza poza problematykę niniejszego artykułu, dlatego też powinien być przedmiotem dalszych analiz.

Zaprezentowane wstępne wyniki badań jakościowych pozwalają spojrzeć na wolontariat młodych Polaków, jako na istotny aspekt kształtujący rozwój

osobisty, stanowiący nie tylko przejaw altruizmu egzocentrycznego, ale także wpływający na tożsamość społeczną i poczucie podmiotowości jednostek. Istotnym wyzwaniem, które należy podjąć w celu wykorzystania proobywatelskiego potencjału wolontariatu jest uwzględnienie jego problematyki w kontekście realizowanych działań z zakresu edukacji obywatelskiej – wolontariat może być traktowany jako istotny nośnik wartości demokratycznych, kształtujący postawy oparte na odpowiedzialności, solidarności, poczuciu obowiązku za dobro wspólne, wpływający na rozwój kapitału społecznego.

Bibliografia

- Arnett J., *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*, «American Psychologist» 2000, nr 55(5).
- Buttler D., *Motywacje wolontariuszy w Polsce*, «Polityka Społeczna» 2018, nr 2.
- Dziedziczak-Foltyn A., Gońda M., *Młodzi dorośli jako postulowani adresaci polityki społecznej. Zarys problemu*, «Polityka Społeczna» 2018, nr 7.
- Flick U., *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa 2012.
- Gajda J., *Metody jakościowe w badaniach politologicznych... Wybrane techniki wywiadu i możliwości zastosowania*, «Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis» 2019, nr 23.
- Grotowska-Leder J., *Od redaktorki: Osiąganie dorosłości i młodzi dorośli jako kategorie analiz socjologicznych*, «Przegląd Socjologii Jakościowej» 2019, t. 15, nr 4.
- Karyłowski J., *O dwóch typach altruizmu. Badania nad endo- i egzocentrycznymi źródłami podejmowania bezinteresownych działań na rzecz innych ludzi*, Warszawa 1982.
- Konecki K., *Studia z metodologii badań jakościowych. Teoria ugruntowana*, Warszawa 2000.
- Krasowska A., *Socjologiczne konstruowanie kategorii podmiotowości*, «Forum Socjologiczne» 2012, nr 3.
- Miński R., *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, «Przegląd Socjologii Jakościowej» 2017, t. XIII, nr 3.
- Morawski A., Szczegielniak M., *Wolontariat jako forma partycypacji obywatelskiej młodzieży*, [w:] K. Gomółka, P. Stawarz (red.), *Partycypacja obywatelska młodzieży. Teoria i praktyka*, Warszawa 2021.
- Putnam R., *Demokracja w działaniu*, Kraków 1995.
- Putnam R., *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 2008.
- Schulz A., *Wolontariat – motywy działania*, «Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku Nauki Ekonomiczne» 2015, t. XXII.
- Uhl I., *„Podmiotowość” i „wolność” w refleksji socjologicznej*, «Studia Socjologiczne» 1991, nr 1–2.
- Więckiewicz R., *Konstytucjonalizacja społeczeństwa obywatelskiego w PRL*, [w:] A. Materska-Sosnowska, T. Słomka (red.), *Konstytucje polskie z 1952 i 1997 roku: tradycja, instytucje, praktyka ustrojowa*, Warszawa 2015.
- Więckiewicz R., *Wolontariat jako forma aktywności obywatelskiej*, [w:] A. Morawski, M. Szczegielniak (red.), *Różne oblicza wolontariatu w Polsce*, Warszawa 2024.
- Wyszyńska M., *Źródła i motywy zachowań prospołecznych*, [w:] P. Bury, D. Czajkowska-Ziołbrowska (red.), *Edukacja bez granic mimo barier*, Poznań 2008.